

Mimaride İşlev Değişikliğinin Etkileri: Fabrikadan Çağdaş Sanat Müzesi'ne Dönüşüm 'Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Örneği'

Şeyma YİĞİTOĞLU^{1*}

Öz

Uzun yıllar ekonomiye katkı sunan ve zamanla işlevini yitirip kullanılamaz olan tarihi endüstriyel yapılar, şehirlerin genişlemesiyle beraber merkezde kalan atıl mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa bu mekanlar işlevsel hale getirilirse hem korunmuş olur hem de insanlar için sosyal ve kültürel imkanlar sağlanır. Şehirlerin merkezinde boş ve bakımsız halde olan bu yapılar, işlev değişikliğine uğrayarak varlığını devam ettiren, kentsel yaşamı zenginleştiren yapılar haline gelir. Yapının tarihi kimliği korunarak, bölgenin gereksinimlerine uygun bir dönüşüme uğratılıp kentin olağan bir parçası olması sağlanmalıdır. Bu çalışmanın amacı kent içerisinde kalan tarihi endüstri yapılarının korunması için yeniden işlevlendirilmenin gereği ve önemini dünyadan ve Türkiye'den örneklerle açıklamaktır. Bu bilgiler ışığında Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nı koruma ve yeni işlev önerileri hazırlanmıştır. Fabrikanın yeri, tarihi önemi, kentin gereksinimi ve yapının mimari yeterlilikleri göz önünde bulundurularak Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın Çağdaş Sanat Müzesi'ne dönüşümü önerisi sunulmuştur. Seçilen çalışma alanında mimari mirasa değer verilerek yenilikçi bir gözle mekan çözümleri ve fikirleri yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Dönüşüm, İşlev Değişikliği, Fabrika, Müze,

Effects of Functional Change in Architecture: Transformation from Factory to Contemporary Art Museum Example of 'Beykoz Leather and Shoe Factory'

Abstract

Historical buildings, which have contributed to the economy for many years and have lost their functions over time, appear as ruins in the center with the expansion of cities. If these buildings were functionalized again, they would be both preserved and used for social and cultural facilities. With the function change of empty and tenement buildings, they will survive and become the enrichers of the urban life. Protecting the historical value of the building, it must be converted according to the needs of the area and become an ordinary part of the city. The aim of this study, to explain the importance and necessity of adaptive reuse of historical-industrial buildings in the center of the cities by showing the examples from Turkey and the world. With in this scope, protection and new function proposals for Beykoz Leather and Shoe Factory were suggested. Considering the location of the factory, its historical importance, the needs of the city and the architectural qualifications of the building, a proposal was made for the transformation of the Beykoz Leather and Shoe Factory into the Museum of Contemporary Art. In the chosen field, this study offers new spatial analysis and innovative ideas for the building by treasuring the architectural heritage.

Keywords: Transformation, Function Change, Factory, Museum,

¹ Karabük Üniversitesi, Safranbolu Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü

* İlgili yazar/Corresponding author: seymayigitoglu@gmail.com

Gönderim Tarihi / Received Date: 15.01.2020

Kabul Tarihi / Accepted Date: 29.11.2020

1. GİRİŞ

Tarihi fabrikaların verimli işletilememeleri, teknolojik olarak yetersiz kalmaları, kenti kirletmeleri gibi çeşitli nedenlerle kapatılmaları veya işlevlerini yitirmeleri tüm dünyada karşılaşılan bir durumdur (Föhl, 1995). Kent ve endüstri mirası açısından baktığımızda tarihi fabrikaların yok oluşunu izlemek yerine onlara yeniden işlev kazandırıp yaşatılmalıdır. Bu yazının amacı, tarihi endüstri yapı dönüşümlerinin örneklendirilmesi ve bu bilgiler ışığında Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın konumu, eski işlevi, büyüklüğü, terk edilme zamanı, kullanım durumu gibi faktörleri göz önünde bulundurularak aynı zamanda yeni işlevi, konsepti, ihtiyaç programı, malzeme uyumu konularıyla bağdaştırılarak tasarımının, çözümlerinin yapılmasıdır. Örnek bir çalışma oluşturma amacıyla seçilen Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın seçilme sebebi aktif kullanıldığı dönemde sosyal ve ekonomik kapasitesinin en yüksek sanayi tesislerinden biri olması fakat sonrasında yavaş yavaş terk edilerek işlevini kaybetmesidir. Bu çalışmada alanı yeniden kente kazandırmak, tarihi değerini yansıtabilmek ve günümüzün gereksinimleriyle birleştirebilmek amacıyla Çağdaş Sanat Müzesi'ne dönüşüm önerisi sunulmuştur. Günümüzde ise fabrikanın bir kısmı film platosu olarak kullanılmaktadır. Bu haliyle dahi ziyaretçi alan fabrikanın, sanat sergileriyle bütünleştiğinde kentsel kazanımlarının ve turizm faaliyetlerinin katlanarak artacağı düşünülmektedir. Fabrikadan müzeye dönüşen yapılar tarihin içinden geçerek hem mirasın korunmasını hem de o tarihin canlandırılmasını sağlar. Bir endüstri yapısının kültürel yapıya dönüşümü mimari sürdürülebilirlik sağladığı gibi tarihi sürdürülebilirliği de beraberinde getirir.

2. ENDÜSTRİ DEVRİMİ SÜRECİ

Endüstri Devrimi, yeni buluşlarla sanayileşme hareketlerinin gerçekleştiği ve insan gücü kullanımından makineleşmeye geçilerek üretim sağlandığı 18. yüzyılda İngiltere'de başlayan bir dönemdir. Buhar gücü, makinelerinin kullanımı ve teknolojinin gelişmesi sanayi sektörünü doğrudan etkilemiştir. Fabrikaların inşası artmış ve artık endüstriler insanların hayatlarını belirlemiştir. 19. yüzyılda ise bu gelişmeler diğer ülkelere yansımıştır. Artık sanayi kollara ayrılmış ve sanayi tesisleri hızla çoğalmıştır. Teknolojinin ilerlemesi ve iletişimin artmasıyla beraber bu yenilikler tüm dünyayı etkilemiştir. Osmanlı'da ise Endüstri Devrimi Avrupa'daki kadar hızlı gelişmemiştir. Bu dönemde Osmanlı'da sanayi, lonca teşkilatı ile sağlandığı için yeniliklerin takibi yetersiz kalmıştır. Fakat bu esnada teknolojisini sürekli geliştiren Avrupa, düşük maliyetle, kısa sürede, çok sayıda ve yüksek kalitede mal üretmeye başlamıştır (Quataert, 1999:64). Osmanlı ise bu gelişmelere karşı koyamayıp Avrupa'ya öğrenci göndererek işe koyulmuştur. Daha sonra başta İstanbul olmak üzere sanayi hareketleri gerçekleşmiştir. Fabrikalar ve diğer sanayi tesisleri kurulmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti bu dönemde diğer Avrupa ülkeleri gibi kendi ihtiyacını karşılayarak üretim yapar hale gelmiştir.

Endüstri devrimi ile beraber hızla çoğalan sanayi yapıları kentin ekonomik ve sosyal anlamda önemli bir parçası haline gelmiştir. Fakat kentin gereksinimlerini karşılayan bu yapılar bir süre sonra teknolojinin gelişmesiyle beraber yetersiz kalmaya başlamış ve zamanın gelişmelerine uyum sağlayamamıştır. Aynı zamanda nüfusun artmasıyla ve şehrin genişlemesiyle kentin merkezinde kalan sanayi yapıları çevreye ve havaya zarar vererek insanları rahatsız etmeye başlamıştır. Sonuç olarak mimaride çok değerli olan endüstri yapıları zamanla şehrin içerisinde istenmeyen ve yetersiz kalan yapılar haline gelmiştir. Böylece bu yapılar işlevlerini yerine getiremediği için terk edilmiş mekanlara dönüşmüştür.

3. ENDÜSTRİ MİRASI TANIMI, KAPSAMI ve KORUNMASI

Belirli bir tarihi değeri olan, dönemin izlerini taşıyan endüstri yapıları işlevlerini kaybettiklerinde, bu yapılar 'endüstri mirası' olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu miras kapsamında, hammaddenin getirildiği ulaşım ağı, saklandığı depo binaları, üretim sonrası elde edilen mamulün sergilendiği ve satışa sunulduğu büyük sergi holleri ile mağazalar, çarşı binaları, hal binaları, üretimin sosyal boyutunu en iyi yansıtan işçi konutları yer almaktadır. Üretim için gerekli olan hammaddenin getirilmesini ve üretim sonrası ürünün gerekli yerlere iletilmesini sağlayan ulaşım yapıları; köprüler, kanallar, tüneller, demiryolları teknik yapılar alt başlığında yer alırken, istasyonlar endüstri mirasının ulaşım binaları olarak sınıflandırılabilirler (Kıraç, 2010). Endüstri arkeolojisi ise tarihi endüstri yapılarının izlerine ve kalıntılara dair çalışmaların yapıldığı alandır. Sanayi yapılarının işlevini kaybetmesi ile birlikte endüstri mirası ve endüstri arkeolojisi terimleri mimarlık tarihinde 1950-1960'lı yıllarda önem kazanmıştır. Tarihi endüstri yapılarının korunmasına ilişkin İngiltere'de başlayan bu yönelim Almanya, İtalya, Fransa, ABD, Çin gibi ülkelerde gelişerek devam etmiştir. 1970'lere geldiğimizde kavramlar üzerine konuyla ilgili kapsamlı araştırmalara ve akademik çalışmalara başlanmıştır. Bununla birlikte insanları endüstri mirasının korunması ve önemi hakkında bilinçlendirme çalışmaları da yapılmıştır.

Günümüzde ise endüstri mirası tanımı oldukça gelişen ve yaygınlaşan bir konudur. Bu mirasın korunmasının ve yeniden işlevlendirilmesinin gerekliliği anlaşılmış, içeriği ve etkisi genişletilmiştir. Eski işlevini yerine getiremeyen sanayi tesislerinin, mimari yeterliliklerini başka alanlarda kullanmak ve kentin dokusunu korumak amacıyla çalışmalar giderek değer kazanmıştır. TICCIH bu kapsamda endüstri mirası odaklı kurulan ilk uluslararası örgüttür. Kuruluş amacı: tarihi endüstri yapılarının korunması, endüstri mirasının tarihi bilimsel ve eğitici değerleri hakkında bir anlayış geliştirilmesi ve bu konunun uluslararası düzeye ulaştırılması sağlanmasıdır. ICOMOS'un endüstri mirası konusundaki uzman komitesidir (Saner, 2012). Türkiye'de üniversitelerde yapılan araştırmalar dışında konuyla ilgili herhangi bir kurumsal yapılanma mevcut olmayıp ICOMOS ve TICCIH kuruluşlarının temsilcilikleri bulunmaktadır. Dünya endüstri mirası listesinde de ülkemizde bulunan herhangi bir yapı, tesis veya alan mevcut değildir. Endüstri alanlarının belgelenmesi ile çalışmalar devam etmektedir (Kaya, 2012).

4. ENDÜSTRİ MİRASININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

Endüstri mirasının yeniden işlevlendirilme amacı ilk olarak tarihi yapıyı korumaktır. Sonrasında ise bu yapının kente ve insanlara yeniden kazandırılması ve kullanıma açılmasıdır. Yeni işlev kararı: yapının konumuna, mimari özelliklerine, kentin gereksinimlerine göre verilmelidir. İhtiyaç programına göre endüstri yapısının bölümleri yeniden tasarlanmalıdır. İnsanların ilgisini çeken, keyifli vakitler geçirebildiği alanlar tanımlanarak kentin yaşam kalitesi artırılmalıdır. Yapılan çalışmalar kadar bu alanın tanıtımı da önemlidir. Kent içerisinde insanların aktif kullandıkları noktalarda tanıtıcı organizasyonlar düzenlenmelidir. İnsanlar kentteki yeni buluşma noktasına davet edilmeli, yapının değeri hakkında bilgi verilmelidir. Sanal ortamda ise açıklayıcı ve tanıtıcı bir bağlantı hazırlanarak farklı dil seçenekleri ile tüm dünyaya tanıtılmalıdır. Böylece kentte yeni bir buluşma noktası oluşturulmuş ve turizm hareketliliği sağlanmış olur.

Endüstri yapısının dönüşümünün ardından aldığı yeni işlevin devamının sağlanması da diğer aşamalar kadar önemlidir. Yeni işlevini kazandıktan sonra onu sürdürebilmesi için

gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Belirli aralıklarla teknik kontrolleri gerçekleştirilmeli bakımına ve temizliğine özen gösterilmelidir. Yapının kontrollerini sağlayan bir ekip oluşturulmalı ve yapının yeniden işlevini kaybetmesine izin verilmemelidir.

Sanayi yapılarının çok olduğu kentlerde, yapının geleceği hakkında karar verilmesi durumunda ileriye yönelik planlamalar yapılarak hareket edilmelidir. Tarihi, mimari, kültürel önemleri ve özgünlük değerleri hakkında sıralamalar yapılmalı, tescil durumları sorgulanmalı ve koruma önerileri getirilmelidir. Yapının risk durumuna göre öncelik tanınmalı, yok olmasının önüne geçilmelidir. Gelecek yıllar adına yapılacak planlamalar adım adım takip edilip uygulanarak endüstri mirasının korunumu ve takibi sağlanmalıdır. Terk edilmiş yapıların çağın şartları sebebiyle eski işlevlerine geri dönemeseler bile yeni işlevleri ile yollarına devam etmelidirler. Mimari yapılar cansız varlıklar gibi görünseler de tarihi yaşatan en canlı varlıklardır.

Tarihi bir endüstri yapının korunması istenmez ve yıkılmasına karar verilirse tarihi yok etmekle beraber karşımıza başka problemler de çıkar. Endüstri yapısı yıkılırken ortaya çıkacak olan zararlı atıklar tüm canlıların sağlığını tehdit eder, çevreye de kalıcı hasarlar bırakır. Havaya salınan ve toprağa sızan atıklar o alanın geleceğini riske atar. Bu yüzden yapının mirasının korunması ve bölgenin sağlığı için yapının yıkılması yerine yeniden işlevlendirilerek kente kazandırılması en doğru yöntemdir. Ekonomik açıdan baktığımızda da bir yapıyı yıkıp yeniden yapmak, onu dönüştürüp yeniden işlevlendirmekten daha pahalıya mal olacaktır. Tüm bu gerekçeler doğrultusunda endüstri mirası yapıların dönüştürülmesinin ne denli önemli ve gerekli olduğu görülmektedir.

5. ENDÜSTRİ MİRASI DÖNÜŞÜM ÖRNEKLERİ

Sanayi yapıları bir ülkenin tarihi, mimari ve kültürel değeridir. Ülkeler geçmişlerindeki sanayi tarihine sahip çıkarak korumaya almaktadırlar. Bu yapıların çoğuna yeni fonksiyonlar yüklenerek kente yeniden kazandırılmaktadır. Sanayi yapıların verilen yeni işlevler, mimari özelliklerine ve gereksinime göre kültür merkezi, konser salonu, sanat merkezi, film platosu, eğitim veren bir kurum ya da geçmişi içinde barındırıp geleceğe hitap eden bir müzeye dönüşmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde fabrikadan müzeye dönüştürülen yapı örnekleri yer almaktadır. Örnekler hazırlanırken karşılaştırma yapılabilmesi adına farklı ülkelerden seçilmesine ve Beykoz ile ilişkilendirilmesine önem gösterilmiştir. Örneklerin sıralaması ise dönüştürülme tarihlerine göre yapılmıştır. Örneklerin tarihleri, konumları, mimarları, kullanım durumları, yeni işlevleri ve büyüklükleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bu bölümün devamında ise İstanbul'daki endüstri mirası durumu ele alınmakta ve yapılan dönüşüm örnekleri incelenmektedir. Farklı ülkelerden ve İstanbul'dan verilen örnekler doğrultusunda Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası için yeni işlev önerileri getirilecek ve bir çalışma sunulacaktır.

5.1. Centrale Montemartini

Konum	İtalya, Roma-Tiber Nehri Kıyısı	Terk edilme zamanı	1963
Eski İşlevi	Enerji Fabrikası	Yeni İşlevi	Arkeoloji Müzesi
Yapım Yılı	1912	Dönüşüm Yılı	1990-2005
Mimar I	Mussolini	Mimar II	Carlo Aymonino

Çizelge 1: Centrale Montemartini Künye

1912 yılında Tiber Nehri kıyısına kurulan fabrika, Roma'nın ilk enerji fabrikasıdır (Çizelge 1). Eski makinelerin ömürlerini doldurması ve zamanla atıl bir mekana dönüşmesiyle terk edilmiş bir bölge haline gelmiştir. Centrale Montemartini Müzesi bölgedeki endüstri mirası dönüşümünü başlatan ilk çalışmadır (Fot.1).

Fabrikada ilk dönüşüm 1990 yılında ACEA Sanat Merkezi açılarak ve çeşitli konferanslar düzenlenerek başlamıştır. 1995 yılında ise Roma'nın arkeoloji müzesi olan Capitolini Müzesi'nin çalışmalarını başka bir alanda sergileme arayışı, ACEA Sanat Merkezi ile eserlerin geçici olarak sergilenmesine yönelik bir anlaşma ile sonuçlanmıştır. Böylece 1997 yılında bir elektrik santralinde 'Makineler ve Tanrılar' isimli bir sergi düzenlenmiştir. Santral bu yıllarda geçici bir çözüm olarak kullanılmış olsa da 2005 yılında yine Capitolini Müzesi'nin heykel koleksiyonunu kalıcı olarak sergileme kararı alınmıştır. Böylece fabrikaya yeni bir işlev kazandırılmış ve bir dönüşüm süreci başlatılmıştır.

Fot.1: Centrale Montemartini
(picturesfromitaly.com/rome/centrale-montemartini)

Fot.2 : Centrale Montemartini
(picturesfromitaly.com/rome/centrale-montemartini)

Sonraki yıllarla beraber santral, dört yüz kadar tarihi Roma heykeline ev sahipliği yapan bir müze haline geldi. Müzede endüstri ve arkeoloji miraslarına verilen önemle birlikte her iki türe uygun şekilde sergileme alanları tasarlanmıştır (Fot.2). Fabrikanın eski makinelerinin sergi alanlarında kullanılması fabrikanın tarihi değerine saygıdan kaynaklanmaktadır. Hem heykel sergisinin hem de santralin orijinal halinin özgün işleyişinin en iyi şekilde anlatılması amaçlanarak fabrika yeniden işlevlendirilmiştir.

Endüstri mirası dönüşümü kapsamında Centrale Montemartini 'ye yer verilme sebebi Roma'nın en eski sanayi bölgesinin dönüşümünün ilk örneği olması ve bu mirasa sahip çıkarak fabrika makinelerinin yerleri değiştirilmeden serginin bir parçası olmalarıdır. Yapının tarihine ve sanat eserlerine saygının gerçek bir göstergesi olan bu müze, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası için de örnek olmalıdır. Burada hala var olan makinelerin gerekli bakımlarının yapıp sergilenerek tarihin gün ışığına çıkması sağlanmalıdır.

5.2. Tate Modern

Konum	İngiltere, Londra - Thames Nehri'nin Kıyısı		
Alan	34.500 m2	Terk edilme zamanı	1981
Eski İşlevi	Enerji Fabrikası	Yeni İşlevi	Modern Sanat Müzesi
Yapım Yılı	1963	Dönüşüm Yılı	2000, 2016 Ek Bina
Mimar I	Giles Gilber Scott	Mimar II	Herzog & de Meuron

Çizelge 2: Tate Modern Künye

Londra'da Thames Nehri'nin kıyısında bulunan yapı 1947 ve 1963 yılları arasında iki aşamada elektrik santrali olarak inşa edilmiştir (Çizelge 2). 1981 yılında ise Londra'da terk edilmiş ve atıl bırakılmış Banskide Elektrik Santrali, 1995 yılında açılan mimari proje yarışması sonucu İsveçli ekip Herzog & de Meuron tarafından Modern Sanat Müzesi'ne dönüştürülmüştür. 2000 yılında ise Tate Modern olarak kamuya açılmıştır. Açıldığından beri yılda 4.7 milyon ziyaretçi alan Tate Modern, modern sanat müzeleri arasında en çok ziyaret edilen müze olarak anılmaktadır (Fot.3).

Herzog & de Meuron tarafından yapılan dönüşüm projesi kent dokusunu ve yapı formunu bozmadan, kamuya yeniden kazandırılması amacını taşımaktadır. En belli müdahale, santralin dış duvarından ayrıştırılan çatıda bulunan yarı saydam ışıklıktır. Bu ışıklık galerilerin doğal aydınlatması için kurgulanmıştır. Aynı zamanda yapının orijinalinde bulunan boydan boya, katedral camları adı verilen pencereler korunmuş ve aydınlatmaya katkı sağlamıştır. Zemin kattan başlayan rampa, galerilerin arasındaki iletişimi ve ana mekana bağı kurmaktadır. Sanat sergilerinin yanı sıra orijinal halinden kalan devasa jeneratörleri barındıran alanlar yüksekliği ve uzunluğuyla ziyaretçide farklı duygular uyandırmaktadır.

Fot.3: Tate Modern
(www.tate.org.uk)

Fot.4: Tate Modern Şalt Binası
(www.tate.org.uk)

Tate Modern, 2000 yılında açıldıktan sonra 2012 yılında 3 büyük yağ deposunun daha galeri alanlarına dönüştürülme kararı alınmıştır. 2016 yılında Tate Modern Şalt Binası adı altında (diğer adı Tate Modern Blavatnik Binası) ek bina kamuya sunulmuştur. Şalt bina galeri alanlarını 2 kat büyütüştür. Yapılan ek bina Tate Modern'in bugünkü halini almasında önemli etkiye sahiptir. Tate Modern Şalt Binası, yaklaşık 10 kat yüksekliğinde, beton strüktür ile piramit şeklini almış özgün bir formu vardır (Fot.4). Eski santralin ruhuna uygun tuğla kaplı cephe olarak tasarlanmıştır. Cephede kullanılan delikli tuğla ve ince uzun yatay pencere kullanımları doğal ışıktan daha çok yararlanmayı sağlamaktadır.

Endüstri mirası dönüşümü kapsamında Tate Modern'e yer verilme sebebi, modern sanat müzeleri arasında en çok ziyaret edilen müze olarak geçmesi ve dünyada bir müzede canlı sanat, enstelasyon ve filme ayrılan ilk mekanlara sahip olmasıdır. Bu kapsamda fabrikadan çağdaş sanat müzesine dönüşümde başarılı örneklerden biridir. Sanata verdiği değer ile insanların ilgisini çekmeyi başarmış ve kentte odak merkezi haline gelmiştir. Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın da Türkiye için bu çalışmalar adına bazı ilkleri başarabilmesi ve kentin çekim noktası olabilmesi için iyi bir örnek oluşturmaktadır.

5.3. Caxia Forum

Konum	İspanya, Barselona - Balear Denizi Kıyısı		
Alan	12.000 m2	Terk edilme zamanı	1919
Eski İşlevi	Tekstil Fabrikası	Yeni İşlevi	Sanat galerisi
Yapım Yılı	1911	Dönüşüm Yılı	2002
Mimar I	Josep Puig i Cadafalch	Mimar II	Arata Isozaki

Çizelge 3: Caxia Forum Künye

Barselona'da 1911 yılında tekstil fabrikası olarak inşa edilen yapı, zamanla işlevini kaybederek 1919' da kapanmıştır (Çizelge 3). Kısa süre içerisinde kapanan fabrika yıllarca boş kalmıştır. Yapı, bir süre sonra depo olarak ardından ise karakol olarak kullanılmıştır.1963 yılında La Caixa Vakfı binayı satın almış ve tüm kompleksi sanat merkezine dönüştürme kararı vererek bu tarihi mirasa sahip çıkmıştır. 2002 yılında mimar Arata Isozaki tarafından restorasyonu ve renovasyonu yapılmıştır (Fot.5). Isozaki, eski tuğla ve çelik binayı yeniden işlevlendirerek sanat galerisine dönüştürmüştür. Bununla birlikte yeni bir yer altı girişi tasarlayarak yapı için alternatif mekanlar oluşturmuştur (Fot.6). Fabrikaya eklenen geometrik formlu bu giriş, fabrikanın gösterişli mimarisine ilgi çekici görsel bir diyalog oluşturmaktadır.

Caixaforum, sergi alanları, oditoryum, toplantı odaları, ofisler, atölyeler, kafeler ve restoranlardan oluşmaktadır. Bu mekanlarda modern ve çağdaş sanat sergileri, eğitim etkinlikleri, konferanslar, konserler ve canlı performanslar gerçekleşmektedir. Barselona'nın en hareketli kültür merkezlerinden biri olan Caixa Forum, çeşitli sanat biçimlerine adanmış geçici sergiler için dört alan barındırmakta ve ayrıca iki daimi galeri içermektedir. Biri daha çok gençleri hedef alan bir multimedya ve etkileşimli öğrenme alanı olan CaixaLab Experience +12, ve Espacio Modernista, diğeri Barcelona'nın Art Nouveau mimarisinin bir örneği olarak binanın tarihi değerini ortaya koyan büyük bir galeridir. Yapının üst katında ise ziyaretçilerin Montjuic dağına doğru 360 derecelik panoramik bir manzara görebilecekleri geniş bir çatı terası bulunmaktadır.

Caixa Forum, geleneksel bir binadan daha çok sanki küçük bir kasabayı andırmaktadır. Bu dönüşüm de insanların ve kentin gereksinimleri düşünülmüş bir yaşam merkezi kurulmuştur. Aynı zamanda yapı Barcelona'nın mükemmel bir kopyası olup, kompleks bir bütün olarak gözlemlendiğinde Barcelona tarihi hissedilebilmektedir.

Endüstri mirası dönüşümü kapsamında Caixa Forum'a yer verilme sebebi, ilk olarak bu endüstri yapısının bir kompleks haline getirilip kentin kültürel gereksinimlerini karşılamasıdır. İkinci olarak ise yapının korunup yeniden işlevlendirilmesinin yanı sıra, yapıya ek olarak insanların ilgisini çeken ve mekana davet eden bir giriş

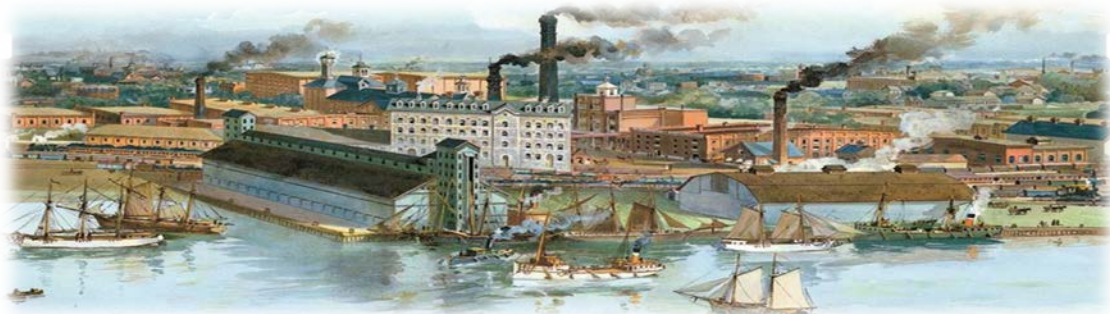
tasarlanmasıdır. Bu düşünce, mirası koruyarak devam ettirip aynı zamanda çağın tasarım anlayışını binaya ekleyerek yapının farklı bir değer kazanmasını sağlamaktır. Eklenen bu tarz yenilikçi yaklaşımlar, yapıya kazandırılan yeni işlevin tanıtımına da katkı sunmaktadır. Tüm bunlar göz önünde bulundurularak Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın yeniden işlevlendirilmesi için sunulacak önerilerde, buraya gelecek insanların tüm gereksinimlerine karşılık verilebilmeli ve bunun yanında geleneksel doku korunarak çağdaş dokunuşlar da yer almalıdır.

5.4. Distillery District

Konum	Kanada, Toronto - Ontario Gölü Kıyısı		
Alan	55.000 m2	Terk edilme zamanı	1990
Eski İşlevi	İçki Fabrikası	Yeni İşlevi	Sanat ve Kültür Kompleksi
Yapım Yılı	1830	Dönüşüm Yılı	2003
Sahibi I	Wort & Gooderham Ortaklığı	Sahibi II	Allied Domecq Pensions Limited
Ödüller	- Heritage Canada National Historic Trust, 2007 Corporate Prize - Distillery Building (1859-1861) - Canadian Urban Institute's Brownie Award for the Best Large-Scale Project (2004) - Corkin Gallery, 2010 Governor General's Medal for Architecture.(2010) - 1995, the Toronto Historical Board Award of Merit for Architectural Conservation, (Spencer R. Higgins, Achitect)		

Çizelge 4: Distillery District Künye

Distillery District (Resim 1) Toronto'nun doğusunda yer alan, Yel değirmeni inşası ile başlayıp alkol üretimiyle devam edilen zamanla da ihtiyaç doğrultusunda gelişerek sanayi yapılarının ortaya çıktığı alandır (Çizelge 4). Çıkan savaşlar ve içki yasağı gibi sebeplerle üretim azalmaya başlamıştır. Alanın tarihi değeri göz önünde bulundurularak 1976 yılında Ontario Miras Yasası ile korumaya alınmıştır. 1988 yılında da National Sites ve Monuments Board tarafından Ulusal Tarihi Alan (National Historic Site) olarak kabul edilmiştir. Fakat giderek azalan talep ve üretime karşı işlevini kaybeden fabrikalar 1990 yılında tamamen kapatılmıştır.

Resim 1 : Distillery District'in Görünümü-1896 (Torlak, 2013)

Endüstri bölgesinin ilk sahipleri Worts & Gooderham, 1980lerin sonunda bu alanı Allied Lyons'a sattığında yeni bir dönem başlamıştır. Fabrikanın kapanmasının ardından yeni sahiplerinin ve belediyenin ortak kararı ile bu alan yeniden işlevlendirilmesi gündeme gelmiştir. Alan üzerinde analiz çalışmalarına başlanmış ve 1995 yılında resmi bir anlaşma ile koruma ve restorasyon gereken binalar tespit edilmiştir. Kent için tarihi ve ekonomik değeri olan bu alan yine kamu yararı için hizmete sunulmak istenmiştir.

ALAN VE FONKSİYON BİLEŞENLERİ	ALAN BÜYÜKLÜĞÜ	YÜZDE
Toplan Alan	5,5 ha	
Korunacak Yüzey Alanı	33,899 m ²	16.5
Yeniden Düzenlenecek Yüzey Alanı	171,896 m ²	83.5
Konut Alanı	81,585 m ²	40
Ofis Alanı	83,890 m ²	41
Hafif Endüstri	14,410 m ²	7
Dinlenme / Restoran / Eğlence	18,900 m ²	9
Kültür / Sanat / Miras	6,510 m ²	3
Toplam Yüzey Alanı	205,796 m ²	100
Brüt Yoğunluk	3,71	

Çizelge 5: Distillery District için planlanan fonksiyonlar (Al-Attar, 2011)

Distillery District'in sahiplerinin bütçesi dönüşüm planlaması için yetersiz kalmıştır (Çizelge 5). Çalışmalar doğrultusunda kar elde edemeyeceklerini düşünmüşler ve alan 10 yıl kadar sadece film platosu olarak kullanılmıştır. Bu kullanım bölgenin tanınmasına ve değerlendirilmesine sebep olmuştur. Daha sonrasında ise Distillery District yeniden el değiştirilerek 2001 yılında Cityscape Holding'e satılmıştır. Bu bölgenin yeni sahipleri ise ihtiyacın bilincinde ve geleceği görerek burayı kentin sanat ve kültür merkezine dönüştürme kararı almıştır. 2003 yılında yapılar yeniden işlevlendirilerek kentin gereksinimlerine göre dönüşüme uğramaya başlamıştır. Restoranlar, butikler, sanat galerileri, dans merkezleri, konser alanları, müzeler, tiyatrolar, atölyeler gibi bölümlere ayrılarak 200.000 m²'lik alan insanların hizmetine sunulmuştur (Şekil 1). Endüstri ve kültürel miras bütünleşerek Toronto'nun odak noktası haline gelmiş turizmin en canlı dönemleri yaşanmıştır.

Şekil 1 : Distillery District Planı (thedistillerydistrict.com/whats-here/tenant-directory/)

Distillery District'te 47 bina restore edilmiş malzeme seçimleri 19. Yüzyıla göre yapılmıştır. Ağırlıklı olarak taş ve tuğla kullanımı görülmektedir (Fot.7). Bunun yanında 10 sokak ve bir meydan yayalaştırılarak kullanıma sunulmuştur. Bu bölge araç trafiğine kapatılıp insanların rahatça ve özgürce dolaşmaları sağlanmıştır (Fot.8). Buraya gelen herkesin ihtiyacı düşünülmüş ve herkesin kullanabileceği mekanlar oluşturularak işlev kazandırılmıştır.

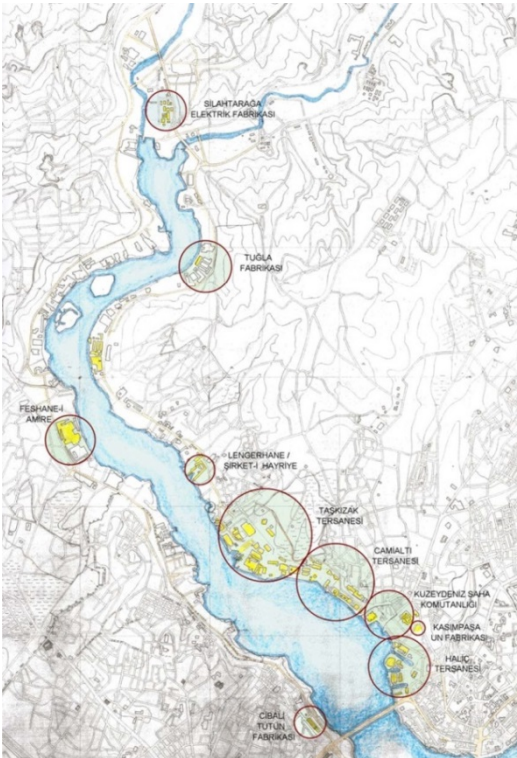
Fot.7: Distillery District
(Google Haritalar)Fot.8: Distillery District
(thedistillerydistrict.com/photo-gallery/)

Endüstri mirası dönüşümü kapsamında Distillery District'e yer verilme sebebi, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası ile oldukça benzer olmalarıdır. Alan büyüklükleri, kentteki önemleri, tarihi endüstri değerleri, atıl kaldıkları dönemlerde film platosu olarak kullanılmaları ortak yanlarıdır. Distillery District, alınan kararlar ve korumalar sayesinde dönüşüme uğrayarak sanat ve kültür kompleksi haline getirilmiştir. Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası için de bu şekilde öneriler getirilerek kente yeniden kazandırılmalı ve Türkiye'de diğer endüstri mirası yapılarına örnek olmalıdır.

6. İSTANBUL'DA ENDÜSTRİ ALANLARININ DURUMU ve DÖNÜŞÜM ÖRNEKLERİ

20. yüzyilin başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarındaki sanayi işletmelerinin % 55'i İstanbul'da yer almaktaydı (Köksal,2005). Günümüze miras kalan, Haliç ve Boğaz'ın iki yakasında yoğunlaşan sanayi yapıları (Şekil 2 ve 3) rant değerleri ile ön plana çıktığı için bu yapıların geleceği adına doğru kararlar verilmelidir. Tarihi ve mimari değeri olan sanayi yapılarının ayrıntılı envanter çalışmaları yapılmalıdır. Mevcut durumları hakkında bilgi edinilmeli, risk altında olanlar belirlenerek korumaya alınmalı ve eski işlevini yeniden kazanamayacak olanlar için yeni işlev önerileri getirilmelidir.

Osmanlı döneminde İstanbul'da sanayi yapılarının sayısı 256 iken zamanla 43'e düşmüştür. Günümüze ulaşan 43 yapıdan: 16'sı işlevini yitirmiş, 13'ü işlevini sürdürmekte, 14'ü ise yeniden işlevlendirilmiştir. Bu bölümde ise yeniden işlevlendirilmiş 14 yapıdan 3 tanesi (Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi, Rahmi M. Koç Müzesi, Santral İstanbul) örnek seçilerek incelenmiştir. Seçilme sebepleri: fonksiyonlarının sanat, kültür ve müze kapsamında gelişmesi, başarılı sonuçlar alınarak kente yeniden kazandırılmaları, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası için örnek oluşturabilecek özellikler barındırmalarıdır.

Şekil 2 : Haliç'in iki kıyısındaki endüstri mirası (Köksal, 2005)

Şekil 3 : Boğaz'ın iki kıyısındaki endüstri mirası (Kayra, 1990)

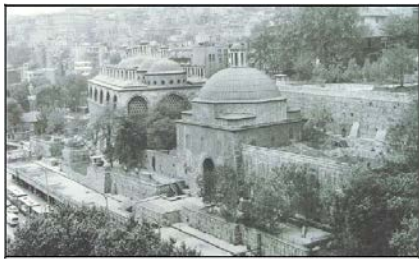
6.1. Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi

Konum	Türkiye, İstanbul - Tophane		
Alan	27.000 m ²	Terk edilme zamanı	1918
Eski İşlevi	Maden İşleme	Yeni İşlevi	Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi
Yapım Yılı	1730-1740	Dönüşüm Yılı	1992

Çizelge 6: Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi Künye

Tophane-i Amire, İstanbul'un fethinden önce Bizans döneminde "Metopan" olarak adlandırılan Tophane semtinde bulunmaktadır (Çizelge 6). Daha yeni araştırmalar Bizans döneminde bu semte Argypolis (Gümüş Kent) isminin kullanıldığını ortaya atmıştır. (Tunç, 2014, s. 3). Yapının tarihine baktığımızda bir fikir birliğinden söz edilememektedir. Bir fikre göre Bizans'tan kalma bir yapı olup Fatih sultan Mehmet'in, İstanbul'u fethinden sonra yapıyı yenilediği düşünülmektedir. Diğer bir fikir ise yapının Fatih Sultan Mehmet döneminde yapıldığı yönündedir. Dönemin şartları düşünüldüğünde top döküm tesisleri devlet için önemli mekanlardır. Bu yüzden II. Beyazıt döneminde yapıya eklemeler yapılarak alan genişletilmiştir. Kanuni dönemine geldiğimizde ise yapı tamamen yıktırılıp yerine daha büyük ve daha fonksiyonlu bir tophane binası yapılmıştır. III. Selim döneminde ise askeri alanda yapılan yeniliklerle beraber Tophane yapıları da yenilenmiş ve tesise Topçu ve Top Arabacıları Kışlaları inşa edilip eklenmiştir.

Günümüze kadar pek çok yenileme ve restore gören bu alanda, bazı yapılar dış faktörlere karşı direnemeyip yıkılmıştır. Bizlere ulaşan ise yalnızca 2 tane top döküm binasıdır (Fot.9). Bu binalar da eski işlevleri yitirdiği için Milli Savunma Bakanlığı'nın kullanımı için düzenlenmiştir. Daha sonra ise 1992 yılında alınan karar ile bu tarihi yapılar Mimar Sinan Üniversitesi'ne devredilmiştir. Uzun yıllar sanayi yapısı olarak devlete hizmet vermiş ve tarihimiz için oldukça değerli olan Tophane-i Amire'nin yok olmasına izin verilmeyip restore edilerek dönüşüme uğratılması istenmiştir (Fot.10). Bu yapılara yeniden işlev kazandırılıp çok amaçlı sergi alanları olarak üniversite adına hizmet vermesi sağlanmıştır.

Fot.9 : Tophane-i Âmire restorasyondan önce (Gönen, 1995:103)

Fot.10: Tophane-i Âmire restorasyondan sonra (T. G. Köksal, 2001)

Endüstri mirası dönüşümü kapsamında Tophane-i Amire 'ye yer verilme sebebi, Osmanlı tarihinde önemli yeri olan bu yapının, hemen her dönemde restore edilerek günümüze kadar gelmesi ve cumhuriyet döneminde de aynı önem verilip yeni fonksiyonlar yüklenerek mirasın korunmasıdır. Tarihi endüstri mirasın, Mimar Sinan Üniversitesi hizmetine sunulması eğitime ve sanata verilen değer göstergesidir. Geçmişle gelecek arasında bir köprü oluşturan bu yapı, hem sanatın hem de tarihin ruhunu yansıtmaktadır.

6.2. Rahmi M. Koç Müzesi

Konum	Türkiye, İstanbul-Haliç	Terk edilme zamanı	1990
Alan	27.000 m2	Yeni İşlevi	Arkeoloji Müzesi
Eski İşlevi	Lengerhane	Dönüşüm Yılı	1990-2005
Yapım Yılı	1703-1730	Mimar II	Bülent Bulgurlu, Fahrettin Ayanlar, Neşe Ergin

Çizelge 7: Rahmi M. Koç Müzesi Künye

Lengerhane, gemicilikte denize atılan zincir ve ucundaki çıpanın üretildiği yer anlamında kullanılır. Haliç'in kuzeyinde, Hasköy semtinde bulunan Lengerhane, İstanbul'daki tarihi endüstri yapıların önde gelenlerindedir (Çizelge 7). Bina tarihinin Bizans dönemine dayandığı ve III. Ahmet döneminde bu binanın temelleri üstünde yükseldiği bilinmektedir. III. Selim zamanında ise bina çeşitli dış etkiler sebebiyle zarar görmüş ve restore edilip kullanılmaya devam edilmiştir.

Uzun yıllar fabrika özelliğini koruyan yapı 1990 yılında çıkan bir yangın sonrasında işlevini kaybetmiş ve terk edilmiştir.1994'te ise Rahmi M. Koç Müzecilik Vakfı tarafından satın alınarak mimar Bülent Bulgurlu önderliğinde restore edilmiştir (Fot.11-12). Restorasyon yapılırken tarihe saygı, özgün mimariyi koruma, müdahaleyi en aza indirme ve kullanılan malzemelerin uyumlu olması gibi konulara özen gösterilmiştir.

27 bin metrekarelik tarihi endüstri alan, dönüştürülerek müze fonksiyonu kazanmıştır. Restore edilen yapıların mimari özelliklerine göre sergi konuları belirlenmiştir. Alanların hacimsel özellikleri ve sergi parçaları eşleştirilerek yeni işlevleri verilmiştir. Müze, açık hava sergileme alanı, Tarihi Hasköy Tersanesi ve Mustafa V. Koç binası ile üç bölüme ayrılmıştır. Açık hava sergileme alanı Haliç'e uzanan bir konumda yer alır. Hacim olarak büyük ve değerli eserler müzenin girişinde sergilenmektedir. Bu koleksiyonda Tarihi Turgut Alp Vinçi, Buhar makinesi, Haliç'e demirli Fenerbahçe Vapuru, TCG Uluç Ali Reis Denizaltısı ve klasik otomobiller yer alır. Tarihi Hasköy Tersanesi ise 11 bin metrekarelik alanda yer alır. Bu alanda 14 bina restore edilerek müze fonksiyonu verilmiştir. Mustafa V. Koç binası ise 2016 yılında bu ismi almış, 2 bin metrekarelik lengerhane binasıdır. Planı dikdörtgen biçimde, çatısı ahşap olarak tasarlanmış taş bir yapıdır. Çeşitli sergilere ev sahipliği yapan tarihi bina, yeni işleviyle varlığı sürdürmeye devam etmektedir.

Fot.11 : Lengerhane Restorasyondan Önce
(Tasarım, 2001:51)

Fot.12: Lengerhane, Restorasyondan Sonra
(T. G. Köksal Fotoğraf Arşivi)

Endüstri mirası dönüşümü kapsamında Rahmi M. Koç Müzesi 'ne yer verilme sebebi, Osmanlı döneminden kalan tarihi endüstri alanın, cumhuriyet döneminde işlevini kaybetmesiyle birlikte yok olmasına izin verilmemesi ve 4 yıl gibi kısa bir süre sonrasında dönüşüm kararı alınıp bir vakıf tarafından restore edilerek Türkiye'ye örnek

bir müze çalışması oluşturmasıdır. Bu çalışma, tarihi endüstri değerlerimize verilen değerin ve bun değerin müze anlayışı ile birleşmesinin göstergesidir.

6.3. Santral İstanbul

Konum	Türkiye, İstanbul - Haliç Mevki		
Alan	118.000 m2	Terk edilme zamanı	1983
Eski İşlevi	Enerji Fabrikası	Yeni İşlevi	Çağdaş Sanat Merkezi
Yapım Yılı	1914	Dönüşüm Yılı	2007
Ödül	DASA Ödülü	Mimar II	EAA,NSMH ve Han Tümertekin

Çizelge 8: Santral İstanbul Künye

Silahtarağa Elektrik Santrali Haliç'in sonunda Osmanlı Devleti'nin kent ölçekli ilk elektirik santralidir (Çizelge 8). Tesis, 1914-1983 arası kente elektrik sağlamıştır. 1983 yılından sonra terk edilen ve 20 yıl atıl halde kalıp yok olma sürecine giren Silahtarağa Elektrik Santrali, İstanbul Bilgi Üniversitesi'ne Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından tahsis edilmiştir.2004 yılında restorasyon ve renovasyon çalışmaları başlatılmıştır. Müze, rekreasyon ve eğitim tesisleri içeren proje 2007 yılında hizmete sunulmuştur (Fot.13).

Santral İstanbul'daki Enerji Müzesi ise Han Tümertekin imzalıdır (Fot.14). Enerji üretim alanlarının sırasıyla gözlemlenmesine olanak sağlayan sergide tamamen eski bina kullanılmıştır. Santral İstanbul eski ve yeni arasında bir köprü olmuştur. Sadelik ve yenilikçilik anlayışı ile eski strüktürü kullanılarak modern çizgilerle kurgulanmıştır. Eski makine dairelerinin korunarak dönüştürülmesiyle, Türkiye'nin ilk endüstriyel arkeoloji müzesi olan ve 2012'de Avrupa Müze Akademisi tarafından "DASA ödülü" ne, çağdaş sanat sergilerin ve kültürel etkinliklerin gerçekleştirildiği Ana Galeri binası ise "International Architecture Awards 2010" ödülüne lâyık görülmüştür.

Emre Arolat ve Nevzat Sayın, Santral İstanbul için ekip olmuşlardır. Emre Arolat Architects, Çağdaş Sanat Müzesi için iki adet kazan dairesini dönüştürerek alanı yeniden işlevlendirip cam köprülerle bağlantılar kurmuştur. Nevzat Sayın tarafından ise kütüphane binası yine iki adet kazan dairesinden dönüştürülerek tasarlanmıştır. Kazanları bir cam tüp içine alarak onları korumuş ve sergi alanı oluşturmuştur. Yapının iç kısımlarında ise okuma salonları tasarlanmıştır. Statik olarak ihtiyaç duyulan yerlere çelik kolonlar eklenmiştir. Malzeme uyumu sağlamak açısından duvar çeperlerine yerleştirilmiş kitaplıklar da çelikten yapılmıştır. Bu dönüşüm çalışmalarında, eski binaların izlerine uygun olarak cam, beton ve çelik gibi malzemeler kullanılmıştır.

Fot.13: Santral İstanbul
(santralistanbul.org)

Fot.14: Santral İstanbul
(santralistanbul.org)

Santral İstanbul, sanatsal ve kültürel etkinliklere ev sahipliği yaparak çeşitli sergiler, konferanslar, konserler, festivaller, etkinlikler ve atölyeleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu etkinliklerin uluslararası platformlarda gerçekleştiğini düşünürsek, dönüştürülmüş bir tarihi endüstri yapıda olması kente değer katmaktadır. Endüstri mirasına ve sanata önem veren Santral İstanbul, kentteki kültür hareketliliğine katkı sunmayı amaç edinmiş bir kuruluştur.

Endüstri mirası dönüşümü kapsamında Santral İstanbul'a yer verilme sebebi, Türkiye'de sanat ve kültür adına yapılmış en kapsamlı dönüşüm çalışması olmasıdır. Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası için düşünüldüğünde İstanbul'da, Osmanlı döneminde yapılmış, yakın zamanda Sanat ve Kültür Merkezi olarak işlevlendirilmiş ve başarılı olmuş bir örnek teşkil eder. Projenin kazanımları göz önüne alındığında Beykoz için de çalışmalar yapılmasının gerekliliği net bir şekilde görülmektedir.

7. ÖRNEKLERİN DEĞERLENDİRMESİ VE SONUÇLARI

Tarihi bir binayı dönüştürme kararı, binanın yok oluşunun önüne geçerek kente kazandırılması amacını taşır. Terk edilmiş olan bu alanların aslında birer miras olduğunu ve bu mirasın korunmasının gerekliliği, geçmişe göre daha çok kavranmıştır. Örneklerin dönüşüm tarihlerine bakıldığında, hepsinin farklı ülkelerde yer almasına rağmen birbirlerine yakın yıllar olduğu görülmektedir. Bu ayrıntı, dönüşüm bilincinin oluştuğunun ve yayıldığına ispatıdır. Örneklerin diğer ortak noktaları ise, ulaşım sebebiyle su kenarına yakın konumlanmaları, taş ve tuğla gibi geleneksel malzemelerle yapılmaları, sanat kültür ve müze anlayışı çerçevesinde yeni işlevler kazanmaları, özgün kimliklerine saygı gösterilmeleri, kentin önemli bir buluşma noktası olmaları, insanlar tarafından sevilen keyifli mekanlar haline dönüşmeleridir. Dönüşüm yapıları kentin tanıtımına ve turizmine ayrı bir değer katmaktadır. Geçmişle günümüzü birbirine bağlayan değerlerle insanlara yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

Endüstri ve müze yapıları farklı disiplinler olsalar da yapının ruhuna göre bir yenileme yapıldığında aralarındaki etkileşimin ne kadar güçlü olduğunu görebiliriz. Yapısal anlamda fabrikalarda müzeler gibi geniş açıklıklara ihtiyaç duyar. Bu dönüşüm için büyük bir artı oluşturur ve sergi alanları için de sınırları kaldırır daha esnek, işlevsel mekanlar ortaya çıkar. Ayrıca sanat ve kültür mekanları olarak dönüştürülmüş bu örneklerde fabrikanın eski işleyişini gösteren bazı alanlar da dolaşıma açılmıştır. Bu bize dönüşümün sadece yeni işlev verme amacı olmadığını aynı zamanda fabrika tarihine ışık tutmaya çalıştığını gösterir.

Psarra' ya göre: "Müzeler, nesnelere verilen değeri mimariye verilen değerle, yaratıcı bir yaklaşımla birleştirmelidir." Bahsedilen mimarının, miras bir yapı olması bu değer zincirine yeni bir halka ekler. Tarihi bir yapının, burada sergilenen eserlerle ve müze anlayışıyla bütünleşmesi yeni bir atmosfer oluşturur. Bu mekanlara yapılan ziyaretler yalnızca tarihsel bir buluşma değil sanat ve kültür buluşması da gerçekleştirir. Farklı ülkeler, farklı dönemler, farklı kültürler, farklı sanat anlayışları olsa da, tüm insanlığı bir noktada birleştiren bir düşünce vardır: miras yapıları sahip çıkmak. Bu düşünce ile hareketle bu yapıların korunması ve yeniden işlevlendirilerek hizmete sunulması ortak amaç haline gelmiştir.

8. SÜMERBANK BEYKOZ DERİ VE KUNDURA FABRİKASI YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

Konum	İstanbul, Beykoz	Eski İşlevi	Deri ve Kundura Fabrikası
Yapım Yılı	1809	Terk edilme zamanı	1999
Mimar	Hububat Nazırı Ahmed Efendi	Yeni İşlev Önerisi	Çağdaş Sanat Müzesi

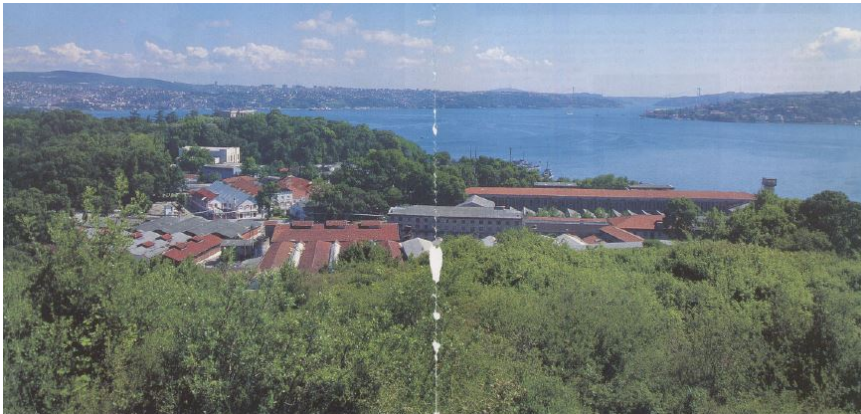
Çizelge 9: Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Künye

Beykoz ilçesi İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasının kuzeyinde konumlanmıştır (Çizelge 9). Doğusunda Şile, batısında İstanbul Boğazı, güneyinde Ümraniye, Çekmeköy ve Üsküdar ilçeleri, kuzeyinde Karadeniz bulunur (Şekil 4). Beykoz İlçesi'nin yüzölçümü 313 km²'dir. İstanbul Boğazı'ndaki kıyısı 25,6 km ve Karadeniz kıyısı ise 15,3 km uzunluğundadır (Url-85).

Şekil 4 : Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın İstanbul içindeki konumu

Fabrikanın ilk adı, "Tabakha- ne-i Klevehane-i Amire Cumhuriyet", ikinci adı "Beykoz Teçizat-ı Askeriye Fabrikası " sonrasında ve günümüzde kullanılan ismi ise Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası'dır. III. Selim döneminde Hububat Nazırı Ahmed Efendi'nin hazırladığı plan ve projelerle 1805 yılında inşaatı bitmek üzere olan fabrikanın, siyasi sorunlardan dolayı 4 yıllık gecikme ile 1809 yılında İstanbul Beykoz'da kurulmuştur (Fot.15). Günde 500 bin çift ayakkabı üreten fabrika uzun yıllar ülkenin ayakkabı ihtiyacını karşılamıştır. Kentin ekonomik ve sosyal anlamda geliştirmiş ve insanlara yeni imkanlar sunmuştur. Burada yaşayan insanlar için geçim kaynağı haline gelmiş, ciddi bir istihdam sağlamıştır.

Fot.15: Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası (Kayabal, 1999)

İstanbul Beykoz'da sahil kenarında yer alan 183 dönümlük kompleks 190 yıl boyunca kente hizmet etmiş endüstri yerleşimidir (Fot.16). Fabrikanın zarar etmesi ve Boğaz'ın kirlenme sebebiyle 1999 yılında fabrikada üretim faaliyetleri durdurulmuştur. İşlevini kaybederek yasal koruma altına giren ve 2005 yılında özelleştirilmesine karar verilen fabrika Yıldırım Holding'e satılırken, şartnamede fabrikanın "bünyesindeki tüm kültür ve tabiat varlıklarını koruyacak biçimde turizm tesis alanı olarak" kullanılmasına izin verilmiştir. Bu kapsamda alan film platosu olarak kullanılmaya başlamış (Fot.17) ve ilk kez 'Beza'nın Kadınları' filmi Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nda çekilmiştir. Daha sonra ise dizi ve filmler için sokak dekorları kurulmaya başlamış ve 'Öyle Bir Geçer Zaman Ki' dizisi bu alanı mekan olarak kullanmıştır. 2017 yılında Beykoz Kundura'da ilk kez açık hava sinema ilk açık hava sinema etkinliği Restore Film Günleri yapıldı. Yoğun ilgi gören bu etkinliğin ardından 2019 yılında Kazan Dairesi Restorasyon Projesi'nin ilk çalışması olan Kundura Sinema açıldı. Alanda gerçekleşen bu dönüşümler, yapılması önerilen diğer dönüşümlerin gerekliliği konusuna katkısı olmuştur. Bu bölümde, ilk olarak alanda yer alan yapılar incelenip daha sonra ise bu yapılara kazandırılması gereken işlevler için öneri getirilecektir.

Fot.16 : Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası Genel Görünüm (Anonim)

Fot.17: Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası (beykozkundura.com)

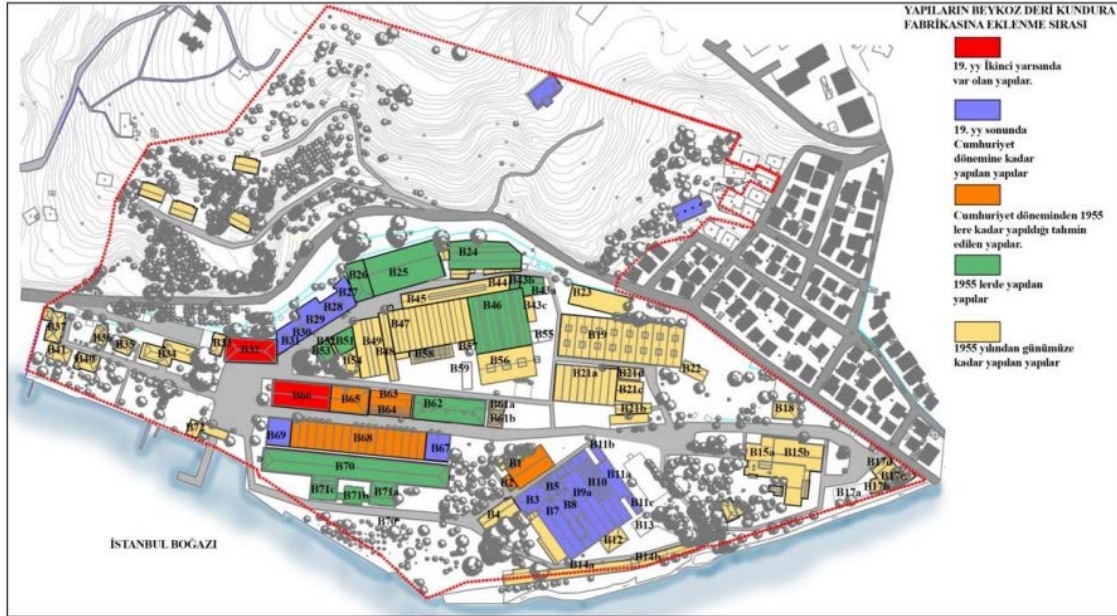
8.1. Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Planlama Süreci

Kurulduğu dönemde kentin en önemli endüstri alanı olan Beykoz kundura, günümüzde ise kentle bağlantısı kopmuş, insanlarla bir iletişimi olmayan, güvensiz ve terk edilmiş bir alandır. Konumu itibariyle kentin en güzel noktalarından biri olan bu tarihi alanda yıllara meydan okuyan sanayi yapıları ise hala ayakta kalmayı başarmıştır.

Şekil 5 : Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın planı, 1913, İstanbul Harita Şirketi (Atatürk Kitaplığı Harita-Plan Arşivi)

2005'te özelleştirilerek faaliyetine son veren fabrika bölgesinde toplam 53 yapı bulunmaktadır (Öncel, 2015). Şekil 5'te 1913 yılındaki planını görebildiğimiz fabrikanın bölümlerinde: sahile yakın konumlanan kundura imalathanesini, arkasında yer alan depoları, daha sonrasında ise müdüriyet, sarı kışla, tribün dairesi, kimyane, tribün dairesi, demirhane, deri kuyuhanesi, kireçhane ve yeni perdahane yapıları görülmektedir. Fabrikaya diğer yıllarda eklenen yapılar ise Şekil 6'da eklenme kronolojileriyle beraber vaziyet planı olarak verilmiştir.

Şekil 6: Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'ndaki yapılarının eklenme kronolojilerinin vaziyet planı üzerinde gösterimi. (Özdemir, 2015)

Yapı No.	İşlevi	Adedi
B4	İşçi Kantini	4
B5;B7;B8	Lastik İşletmesi	1
B6	Papenmeier Tesisleri	4
B9a;B9b;B9c;B12	Suni Deri İşletmesi	1
B10	Cami ve Halı atölyesi	1
B11a;B11b;B11c	Kart Basma	1
B12	Lastik İşletmesi ek bina	4
B13	Depo	4
B14a;B14b	Depolar	4
B15a;B15b	Yemekhane	4
B17a;B17b;B17c;B17d	Ürün Satış Mağazası ve Depolar	4
B18	Solüsyon işletmesi	4
B19	Mamul Ambarı	3
B21a;B21c;B21d	Hamderi soğuk hava depoları	3
B21b	Hamderi soğuk hava depoları	4
B22	Benzin Servisi	4
B23	Ambar	4
B24	Deri işletmesi/Hamderi debagat	4
B25;B26	Deri İşletmesi/ Boyahane ve Kromaj	2
B27;B28;B29;B30	Elektrik Santrali ve Kazan Dairesi	1
B32	Laboratuvar,misafirhane, lojman	2
B33	Doktor	4
B34	Yönetim	2
B35;B36;B37;B40;B41	Lojmanlar	

Yapı No.	İşlevi	Adedi
B43b	Deri işletmesi/Hamderi	1
B43a; B43c	Deri işletmesi/depo	
B44;B45	Deri işletmesi/Asma kurutma makineleri	1
B46;B47;B48;B49;B56	Deri işletmesi/Hamderi debagat, Kurutma,Kesim	3
B51;B53;B54	Teknik hacimler	4
B52	Teknik Müdürlük + Kütüphane	1
B60	Baraka	4
B61a;B61b	Bakım / işçi temsilciliği	4
B62	El imalathanesi,saracive, soyunma	3
B63;B64	Çarkhane	1
B65	B65 Mamul Ambarı 1	1
B66	İtfaiye,Ambar	1
B67;B68;B69	Kundura İşletmesi	1
B70; B71a;B71b;B71c	Kundura İşletmesi	2
B71	Dikili Taş	1
B72	Sosyal Tesis	2
B4	İşçi Kantini	4
B5;B7;B8	Lastik İşletmesi	1

Çizelge 10: Beykoz Kundura Fabrikası Yapıları İşlev çizelgesi, (Küçüerman, 1988)

Fabrikanın endüstri mirası kapsamında yeniden işlevlendirme sürecinde, sadece yapıların dönüşümü düşünülmemelidir. Konuya alanın dönüşümü olarak bakılıp, Distillery District örneğinde olduğu gibi bütüncül yaklaşılmalıdır. Bu doğrultuda yapıların işlevleri (Çizelge 10) dikkate alınarak yeni işlevleri ile ilişki kuracak nitelikte kararlar alınmalıdır. Yapıların yeni işlevler kazanıp dönüşmelerinin yanında, alanın özgünlüğüne zarar vermeden uyumlu bir şekilde yeni tasarımlar da eklenebileceği Caxia Forum örneğinde bahsedilmiştir. Alana modern mimariyle geleneksel mimariyi

bütünleştiren ve insanların dikkatini çeken bir tasarım yapılabilecek olması göz ardı edilmemelidir.

Bu çalışmada ana tema olarak Kundura İmalathanesi yapısının Çağdaş Sanat Müzesi'ne dönüşümü belirlenmiştir. Bu yapının manzaraya hakim olması, fabrikanın ana yapısı olması ve bu sebeple burada kullanılan makinelerin ve fabrika tarihinin sanatla iç içe olarak sergilenip insanlara farklı duygular yaşatması önerilmektedir. Centrale Montemartini örneğinde ele aldığımız konuyla bağlantılı olarak, sergilenen sanat eserlerinin fabrikanın hissettirdiği duygularla birleşimi, ziyaretçi için yeni heyecanlar oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak sanatın ve tarihin gücünün ortaya koyduğu mekanların, insanlar için yeni bir bakış açısı sağlayacağı düşünülmektedir. Tüm bunların yanında alanın yaşatılabilmesi için çevresiyle birlikte dönüşüme girmesi ve ek işlevler kazanmasının gerekli olduğu 5. ve 6. bölümde verilen örneklerde incelenmiştir. Sanatı hissetmek ve yaşamak için bu alana gelen insanların müzeyi gezdikten sonra alanın keyfine varmak için yeme-içme, dinlenme, barınma, eğitim ve spor gibi imkanları da bulunmalıdır. Ayrıca bu alanda Boğaz'ın ve manzaranın keyfini yaşamak için de rekreasyon ve peyzaj alanları tanımlanmalıdır. Bu işlevlere holistik bakış açısıyla yaklaştığımızda, tüm parçaların değerini ve küçük ayrıntıların dahi bütüne yansımadaki etkiyi görebiliriz.

Beykoz Kundura'da belirlenen alan çerçevesinde, yaşatılan binaların yanında sokaklarında canlanabilmesi için yayalaştırılmış sokaklar önerilmektedir (Şekil 7). İnsanların daha özgür dolaşabilmesi ve tarihi alanı keşfedebilmeleri için araç trafiğinden uzak olmaları gereklidir. Sokaklarda ise yeme-içme alanları, sanat köşeleri, enstalasyon ve heykel çalışmaları gibi mekanlar tanımlanarak bu fikre katkı sağlanabilir.

Şekil 7: Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası yayalaştırılmış sokaklar (Yandex Haritalar)

8.2. Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yeni İşlev Önerileri

Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası için işlev önerileri getirilirken dünyada (Centrale Montemartini, Tate Modern, Caxia Forum, Distillery District) ve İstanbul'da daha önce yapılmış dönüşüm projeleri (Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi, Rahmi M. Koç Müzesi, Santral İstanbul) incelenmiş ve örnek alınmıştır. Kentte yeni bir odak merkezi oluşturulabilmesi için hangi işlevlere ihtiyaç duyulabileceği belirlenerek bir program hazırlanmıştır (Şekil 8).

Şekil 8: Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası yeni işlev önerileri (Google Haritalar)

A	Giriş, Otopark
B	Meydan, Etkinlik ve Buluşma Noktası
C	Meydan, Rekreasyon Aksı
D	Çağdaş Sanat Müzesi
E	Eğitim birimleri, Atölyeler, Kurslar
F	Sinema, Konser, Tiyatro ve Konferans Salonları
G	Konaklama Birimleri
H1,H2	Film Platosu
I	Spor Tesisi
J	Alışveriş Birimleri
K1,K2	Yönetim Birimleri
L1,L2,L3	Yeme-İçme Birimleri
M	Tanıtım ve Hediye Eşya Birimi

Çizelge 11: Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası yeni işlev önerileri

Planlanan programa (Çizelge 11) göre A bölgesi, giriş ve otopark hizmeti için, B bölgesi ortak meydan ve etkinlik alanı için ayrılmıştır. C bölgesi ise manzaraya konumlanmış alternatif etkinlik ve rekreasyon alanı olarak belirlenmiştir (Fot.18 ve 19). Belirlenen sanayi bölgesinin en değerli binası yani kundura imalathanesi için D bölgesi ayrılmış, bu bölgeye kompleksin merkezi olan Çağdaş Sanat Müzesi'ne dönüşümü önerisi getirilmiştir. Kundura imalathanesinin içerisindeki öğeler tasarımın bir parçası olarak Centrale Montemartini projesi örnek alınmıştır. Böylece alan, sanatın ve tarihin buluşma noktası haline gelecektir. Bu binanın hemen arkasında konumlanan, E bölgesinde yer alan ve eski işlevi depo olan yapı ise yeniden işlevlendirilerek kompleksin eğitim birimi olması önerilmiştir. Bu işlev kapsamında sanat atölyeleri, çeşitli eğitim kursları, oyunculuk dersleri gibi hizmetler verilmesinin komplekse katkı sunacağı düşünülmüştür. Selvi Burnu Çk. sokağına cephesi olan ve buradan bir giriş sağlanması planlanan F bölgesi için konferans salonu, tiyatro ve sinema salonları, konser mekanları düşünülmüştür. Çünkü bu alanın canlanması ve tanıtılması için çeşitli sanatsal etkinliklerin gerçekleşeceği mekanlar oluşturmak gerekli görülmüştür. Komplekse başka şehirlerden gelenler için konaklama imkanı sunulmalıdır. Bu kapsamda eski işlevi lojman olan, manzaraya hâkim, diğer birimlerden kısmen uzaktaki G bölgesinde yer alan bu yapıların butik otele dönüştürülmesi isabetli bir tercih olarak önerilmiştir. Alanın günümüzde kullanılan işlevi yani film platoları ise H1 ve H2 bölgesine alınarak çalışmalarını sürdürebilmeleri sağlanmıştır. İnsanların rekreasyon alanlarına ve sahile yürüyüşe gelebilmelerinin yanında, ihtiyaç dahilinde I bölgesinde

girişe yakın bir yapı spor tesisi için hizmete ayrılmıştır. Kompleksin tüm ihtiyaçlara karşılık vermesi amacıyla J bölgesinde alışveriş birimleri tanımlanmıştır. Tüm bu alanın işlevlerinin sürdürülebilmesi ve kontrol edilebilmesi için merkezde yer alan yönetim birimleri K1 ve K2 bölgesinde gerekli görülmüştür. Alanın en güzel noktalarından birinde, manzaraya hakim, yeşil alana sahip bir konumda yeme-içme birimlerinin L1 ve L2 bölümlerinde yer alması önerilmiştir. Konaklama birimlerinin ihtiyacını karşılayacak, C meydanı için bir dinlenme alanı oluşturacak yeme-içme birimi de L3 bölümüne eklenmiştir. Bu birimler haricinde yayalaştırılmış sokaklarda ve alışveriş birimlerinde de yeme-içme kısımlarının olması olumlu karşılanmaktadır. Son olarak insanların bu tarihi mekanı hatırlayacakları, alanı tanıtan çeşitli hediyelik eşya alabilecekleri, küçük bir satış noktası da M bölgesinde yer almaktadır.

Fot.18 : Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası Sahil Görünümü (Google Haritalar)

Fot.19: Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası Denizden Görünümü (Kayabal,1999)

Yeni işlev önerileri sunulan Beykoz Kundura, karma kullanım ile canlandırılmıştır. İhtiyaç duyulan tüm işlevler programa katılmaya çalışılmıştır. Alanda hiçbir mekan atıl bırakılmadan yeniden işlevlendirilmiştir. Bu program kapsamında yer alan yapıların mevcut durum analizleri ve restorasyonları yapılmalıdır. Binalar olabildiğince az değişim ile korunmalı, yapılan restorasyonlar geçmişi yansıtmalı ve diğer yapılarla uyumlu olmalıdır.

Çağdaş Sanat Müzesi'nin programı kapsamında ise güncel sergilere, enstalasyon çalışmalarına, uluslararası sanatçıların eserlerine yer verilmesi ayrıca genç sanatçıların yeteneklerini sergileme imkanlarına sahip olabilecekleri bölümler tanımlanması uygun görülmektedir. Bunun yanında kentteki üniversitelerin müzenin sergileme bölümlerini ve alanın eğitim birimlerini kullanabilme imkanları sağlanmalıdır.

Beykoz kunduranın dönüşümü konusunun kamu yararına olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Alanda gerçekleşen etkinliklere katılma, yeme-içme, alışveriş yapma, konaklama gibi ihtiyaçların bölgedeki insanların karşılama gücünden fazla olmamasına dikkat edilmelidir. Belirli bir kesime hitap etmektense bu mekanlara gelmek ve imkanlardan faydalanmak isteyen herkese kompleks kapılarını açmalıdır.

9. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Endüstri devrimi ile beraber ortaya çıkan sanayi yapıları uzun yıllar kentlerin ihtiyaçlarını karşılamıştır. İnsanların sağlığı, geniş arazi alanları, su kaynağına yakınlık gibi koşullar düşünülerek merkezden uzağa kurulan bu yapılar zamanla kenti şekillendirmiş ve kentin sanayi doğrultusunda büyümesini sağlamıştır. Teknolojinin gelişmesiyle beraber sanayi tesisleri zamanla yetersiz kalmış ve işlevlerini kaybetmeye başlamıştır. Tarihi geçmişi ve değeri olan alanlar terk edilerek atıl halde bırakılmıştır. Günümüzde endüstri mirası olarak karşımıza çıkan bu yapıların dönüştürülmesi

dünyada yaygın bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Sebebi ise bu alanların toplumun tarihini sergilemesidir. Yapıların yok oluşunu izlemek yerine onları canlandırmak geçmişe verilen değerin göstergesidir.

Osmanlı döneminde sanayi yapılarının yarısından fazlası İstanbul'da yer almıştır. İstanbul ölçeğinde bakıldığında ise Haliç ve Beykoz'da yoğunlaşmıştır. Çalışma için seçilen Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası ise bu alanda yer alan değerli bir endüstri mirasıdır. Bu sebeple büyük bir endüstri bölgesi koruma altına alınmıştır. 2005 yılında ise kültür ve turizm amacıyla özelleştirilmiştir. Fakat alanda dönüşüm çalışması henüz yapılmamıştır. Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın dönüşümüne katkı sunabilmek adına bu alan seçilmiş ve yeni işlev önerileri sunulmuştur. Yapının tarihi, mimari özellikleri, konumu ve bölgenin gereksinimleri göz önünde bulundurularak ana binanın yani kundura fabrikasının Çağdaş Sanat Müzesi'ne dönüşümü öneri olarak getirilmiştir. Bölgede bulunan diğer yapılar için ise alanın çeşitli ihtiyaçları karşılayan, diğer yapılarla ilişkilendirilebilen aynı zamanda mimari özelliklerine uygun işlevler verilerek çok işlevli bir kompleks olması istenmiştir. Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın günümüzde dizi ve film platosu kullanılması ise bu çok işlevli dönüşüm fikirlerine katkı sunar niteliktedir.

Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın dönüşüm çalışmasının hazırlanabilmesi için daha önce yapılmış projeler incelenmiştir. İlk adımda bu çalışmada dünyada öne çıkan ve Beykoz ile ilişkilendirilebilecek dönüşüm örnekleri seçilmiş (Centrale Montemartini, Tate Modern, Caxia Forum, Distillery District) ve bakış açısı genişletilmiştir. Beykoz Kundura için katkı sunacak yönleri öneri olarak getirilmiştir. Daha sonra ise İstanbul'da yapılan endüstri dönüşümü örneklerine (Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi, Rahmi M. Koç Müzesi, Santral İstanbul) yer verilerek Beykoz Kundura için de bu çalışmaların yapılmasının gerekliliği hakkında yorumda bulunulmuştur. Bu projelerde yapılan çalışmaların Beykoz için örnek bir altyapı olacağı belirtilmiştir.

Örneklerin ve alan ile ilgili yapılan çalışmaların ardından son bölümde Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası için yeni işlev önerileri getirilmiştir. Alan sadece tek bir yapı olarak düşünülmeyp bir kompleks olarak düşünülmüştür. Merkezi Çağdaş Sanat Müzesi olan öneri yerleşim planı hazırlanmıştır. Çağdaş Sanat Müzesi'ne ve bölgeye hizmet edecek çok amaçlı salonlar, film platosu, yeme-içme alanları, spor tesisi, eğitim, yönetim, konaklama ve alışveriş birimleri gibi bölümler tanımlanarak dönüşüm önerileri sunulmuştur. Bunun yanında rekreasyon ve peyzaj alanları da belirlenerek alanın deniz manzarasıyla bütünleşmesi istenmiştir.

Tüm çalışmalarda endüstri mirasımızın korunması ve alanın insanlarla buluşturulup kente yeniden kazandırılması amaçlanmıştır. Tarihi ve mimari değerlerimize sahip çıkılarak bu çalışmaların artırılması ve diğer miras yapılarımız içinde gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

KAYNAKLAR

Alpan, Açelya, 'Elektrik Üretiminden Arkeoloji Ev Sahipliğine:Centrale Montemartini Muzesi, Roma' Tmmob Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara 2012, s.47-53.

Avcı, Sedat, "Mekânsal planlama, mekâna müdahale ve sonuçları açısından 2B alanları: Beykoz ilçesi örneği", Türkiye Ormancılar Derneği Yayını, İstanbul 2014, s.313-340.

Checa-Artasu, Martin M. 'İspanya Endüstri Mirası ve Coğrafya: Barselona Örneği' Tmmob Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara 2012, s.4-21.

Cihanger, Duygu, 'Endüstri Mirasının Değeri ve Korunma Sorunu:Maltepe Havagazi Fabrikası'nın İzleri Silinirken' Tmmob Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara 2012, s.29-40.

Gazi, Aylin, Boduroğlu, Elvin, "İşlev Değişikliğinin Tarihi Yapılar Üzerine Etkileri 'Alsancak Levanten Evleri Örneği', Megaron, İstanbul 2015, s.57-69.

Gültekin, Nevin Turgut, "Kültürel ve Endüstriyel Miras Olarak Ankara Şeker Fabrikası",İdeal Kent Dergisi, Ankara 2016, s.906-935.

Kervankıran, İsmail, "Dünyada Değişen Müze Algısı Ekseninde Türkiye'deki Müze Turizmine Bakış", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume, Ankara 2014, s.345-369.

Köksal,T. Gül, "İstanbul'daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım",itü dergisi, İstanbul 2006, kısım:2 s.125-136.

Kurt, Mustafa, Çakır,Baki,Demir,Kemal, "Türkiye'de Modern Yönetimin Erken Dönemleri: Geç-Osmanlı Döneminde Fabrikalar, Sanayi Mektepleri ve Yabancı Uzmanlar",İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, İstanbul 2016, s.154-165.

Öncel, Mehmet Uğur, 'Özelleştirilen Beykoz Kundura Fabrikası'nın Sosyal Bir Komplekse Dönüştürülmesi', T.C. Maltepe üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı ,Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.

Özdemir,Manolya, "Endüstri Mirasının Yeniden İşlevlendirilmesi; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Örneği",İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Peyzaj Mimarlığı Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.

Saner, Mehmet, 'Endüstri Mirası: Kavramlar,Kurumlar ve Türkiye'deki Yaklaşımlar' Tmmob Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara 2012, s.53-67.

Severcan, Yücel Can, 'Endüstri Mirasının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesine İlişkin Özelleştirme Yaklaşımları: Sorunlar ve Olanaklar' Tmmob Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara 2012, s.40-47.

Öncel, Mehmet Uğur, 'Özelleştirilen Beykoz Kundura Fabrikası'nın Sosyal Bir Komplekse Dönüştürülmesi', Yüksek Lisans Tezi,İstanbul, Aralık 2015

Torlak, S. 2013. "Endüstri Mirasının Ekonomiye Kazandırılması: Toronto Distillery District Dönüşüm Örneği" International Conference on Eurasian Economies 2013, s. 705-710